

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять та організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА»

*(для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної
і заочної форм навчання спеціальності 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма «Облік і аудит»)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2023

Методичні рекомендації до практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 071 – Облік і оподаткування освітньо-професійна програма «Облік і аудит») / Харків. нац. ун-т ім. О. М. Бекетова ; уклад. Н. І. Гордієнко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 51 с.

Укладач канд. екон. наук, проф. Н. І. Гордієнко

Рецензент

Т. В. Момот, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів, обліку та безпеки бізнесу Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою фінансів, обліку та безпеки бізнесу,
протокол № 8 від 28.02.2023*

Методичні рекомендації призначені для здобувачів спеціальності Облік і оподаткування. Подано вимоги до оформлення, засоби та послідовність виконання завдань, список рекомендованих джерел.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Мета, завдання та зміст навчальної дисципліни.....	5
2 Практичні заняття й самостійна робота.....	6
2.1 Економічний ризик та методи його вимірювання.....	6
2.1.1 Неминучість економічних ризиків у діяльності підприємств.....	6
2.1.2 Сутність економічних ризиків.....	11
2.1.3 Аналіз економічних ризиків.....	19
2.2 Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки на підприємстві.....	24
2.2.1 Сутність економічної безпеки та складові її забезпечення.....	24
2.2.2 Обліково-аналітична інформація в структурі забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.....	25
2.2.3 Обліково-аналітична діяльність в системі забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.....	28
2.2.4 Оцінювання досягнутого рівня безпеки у розрізі окремих напрямів забезпечення безпеки.....	29
2.2.5 Основні загрози системи обліку на підприємстві та заходи їх нейтралізації в системі економічної безпеки підприємства.....	31
2.3 Механізм обліково-аналітичного забезпечення та використання сучасних методик обліку і аналізу при забезпеченні функціонування системи економічної безпеки.....	35
2.3.1 Принципи організації та функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій.....	35
2.3.2 Організація обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.....	39
2.3.3 Підсистема обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.....	42
2.3.4 Використання сучасних методик обліку і аналізу при забезпеченні функціонування системи економічної безпеки господарської діяльності.....	44
2.3.5 Механізм обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства.....	46
2.3.6 Вимоги до професійних якостей та зміст діяльності фахівця з обліково-економічного забезпечення економічної безпеки підприємства.....	46
Список рекомендованих джерел.....	48

ВСТУП

Методична розробка дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» складена відповідно до освітньої програми зі спеціальності 071 – Облік і оподаткування.

Метою вивчення дисципліни є формування в магістрантів уявлення про економічну безпеку, як найважливішу умову забезпечення безперервності діяльності господарюючих суб'єктів у недалекому майбутньому і ролі бухгалтерського обліку в успішному функціонуванні системи економічної безпеки підприємства.

Методична розробка сприяє системному вивченню дисципліни і містить методичні матеріали для проведення практичних занять, для самостійної роботи. У методичних матеріалах для проведення практичних занять у розрізі тем дисципліни відбиті питання для обговорення, контрольні питання, різноманітні творчі завдання для самостійної роботи.

Вивчення дисципліни повинне забезпечити освоєння магістрантами понять економічної безпеки підприємства й господарських ризиків, розуміння особливостей функціонування бухгалтерської інформаційної системи і сутності бухгалтерських ризиків, оволодіння методами управління бухгалтерськими ризиками.

1 МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у фахівців з обліку і аудиту фундаментальних знань та професійних навичок по організації систем забезпечення економічної безпеки на підприємствах України.

Основними завданнями вивчення дисципліни є ознайомлення з особливостями розробки та управління системами економічної безпеки при здійсненні економічної діяльності з питань:

- визначення загроз фінансово-економічної безпеки підприємств України в умовах глобалізації світової економіки;
- організації комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;
- розробки та управління стратегією фінансово-економічної безпеки підприємства, як складової його загальної стратегії розвитку;
- моніторингу ефективності забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- методи вивчення процесів, що відбуваються у зовнішньому середовищі установи, організації, підприємства;
- класифікацію ризиків фінансово-економічної діяльності установи, організації, підприємства;
- техніку моніторингу і критерії оцінювання методів та результатів управлінської діяльності щодо забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства;
- принципи організації та функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій;
- вимоги до професійних якостей та зміст діяльності аналітика з обліково-економічного забезпечення економічної безпеки підприємства.

вміти:

- аналізувати загрози фінансово-економічної безпеки підприємств України в умовах глобалізації світової економіки;
- організувати комплексну систему забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;
- розробляти та управляти стратегією фінансово-економічної безпеки підприємства, як складовою загальної стратегії розвитку;
- здійснювати моніторинг ефективності забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;
- визначати систему оцінювання та організувати системи економічної безпеки на підприємстві;
- розробляти систему оцінювання заходів щодо протидії загрозам та ризикам діяльності установи, організації, підприємства.

2 ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ Й САМОСТІЙНА РОБОТА

2.1 Економічний ризик та методи його вимірювання

2.1.1 Неминучість економічних ризиків у діяльності підприємств

1. Ризик в економічній діяльності підприємств є неминучим. Ринкова економіка посилює господарський ризик, він виступає немов би платою за економічну свободу. В сучасних умовах розвитку економіки в нашій країні характер господарського ризику визначається поєднанням факторів ринкового і неринкового типу.

2. У ринковій економіці оптимальне вирішення основних економічних питань нерозривно пов'язане з розвитком підприємницьких здібностей у господарників. Підприємницьку здібність розглядають як фактор виробництва разом з іншими факторами: землею, капіталом, працею. Підприємець поєднує фактори в єдиний процес виробництва товарів та послуг, ризикуючи понести збитки.

3. Кожний учасник ринкових відносин позбавлений гарантій без програшу в своїх діях і постійно ризикує, приймаючи рішення в умовах невизначеності.

Поняття «господарський ризик» зв'язане з поняттям «невизначеність».

Ризик характеризує ситуацію, коли настання невідомих подій надто певне і може бути оцінене кількісно, а невизначеність – коли ймовірність настання таких подій оцінити заздалегідь неможливо. Всі управлінські рішення умовно можна поділити на три види: рішення в умовах визначеності, рішення в умовах ризику, рішення в умовах невизначеності. У ринковій економіці основна частина рішень – рішення в умовах ризику. Ефективність управлінських рішень залежить від вміння управляти господарським ризиком, тобто передбачати його, оцінити величину і знайти оптимальний спосіб захисту.

Практичні завдання

Перевірка на схильність до ризику за допомогою тесту: як підготувати ризик-тейкера ?

Тест визначає, наскільки дана людина схильна до підприємництва, нестандартного рішення, орієнтована на ризиковану поведінку.

Відповідайте по пунктах «так» або «ні».

1. Я б ризикнув почати власну справу, а не працювати на когось ще.
2. Ніколи не піду на таку роботу, де багато подорожей.
3. Якщо я став би грати, то ніколи не робив би малих ставок.
4. Мені подобається покращувати своє життя за допомогою ідей.
5. Ніколи не покину роботу, якщо не буду впевнений, що є інша.
6. Я не схилений піти на ризик, щоб розширити свій кругозір.

7. Знаючи, що якась конкретна нова справа може закінчитися невдачею, я не став би вкладати в неї засоби, навіть знаючи, що прибуток (виграш) може бути великий.

8. Не хотів би випробувати в житті якомога більше.

9. Не відчуваю в собі особливої потреби збуджуючих подій.

10. Не володію великою енергією.

11. Я можу достатньо просто давати багато прибуткових ідей.

12. Я ніколи не став би сперечатися на суму, якої зараз у мене немає.

13. Мені подобається пропонувати нові ідеї або концепції, коли реакція на них, наприклад, мого начальника, непередбачена.

14. Я готовий брати участь лише в таких угодах, що достатньо ясні й певні.

15. Менш надійна праця з більшим доходом мене привертає більше, ніж надійна із середнім.

16. За характером я не дуже незалежний.

Якщо Ви відповіли «так» на пункти 1, 3, 4, 8, 10, 11, 13, 15, дайте кожній відповіді по 1 очку.

Якщо Ви відповіли «ні» на питання 2, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 16, також дайте кожній відповіді по 1 очку.

Якщо сума очок 13 і вище, Ви, очевидно, схильні до підприємницького ризику і володієте певними рисами ризик-тейкера.

Другий тест, запропонований американськими фахівцями: «Ви любите ризик чи ні?»

Тест складається з двох частин. У першій частині необхідно відповісти на 14 питань, розподіляючи відповіді на чотири категорії: *часто, іноді, рідко, ніколи*.

1. Я люблю таку роботу, в якій постійно доводиться випробувати нові підходи й варіанти.

2. Люблю «висовуватись» навіть у тих випадках, коли це не дуже виправдано.

3. Віддаю перевагу запобіганню таким ситуаціям, у яких я відчуваю себе не на висоті.

4. Люблю порушувати правила і діяти непередбачено.

5. Я піклуюсь про враження, яке справляю на інших людей і мене цікавить, що вони думають про мене.

6. Я завжди серйозно розмірковую наслідки своїх дій.

7. Коли я випробую щось нове, то завжди нервую.

8. Люблю потрапляти в нові ситуації, в яких можна випробувати нові можливості.

9. Я намагаюсь запобігати ситуаціям та заняттям, які в мене викликають трохи занепокоєння.

10. Беручись за якусь нову справу, я завжди непокоюся про успіх.
11. Я не відчуваю себе ніяково в розмові з незнайомцями.
12. Я не хочу, щоб ті, хто оточують мене, вважали, що дивна й химерна людина.
13. Звичайно я хвилююся з того, щоб не сказати або не вчинити щось не так.
14. Не люблю виступати перед великою аудиторією.

Друга частина вміщує 18 і на кожне з них треба відповісти тільки: *згоден або не згоден*.

1. Не люблю непередбачених подій.
2. Відправляючись на вокзал, я віддаю перевагу тому, щоб вийти хвилин на 10–15 раніше.
3. Не люблю братися за роботу, в якій може бути багато непередбачених труднощів.
4. Чого більш за все боюся, так це невдач.
5. Люблю діяти за наїттям, навздогад.
6. Часто люблю виголошувати нетрадиційні погляди й діяти не загальноприйнятим чином.
7. Життя – це боротьба, і якщо ви бажаєте вижити, то ніколи не втрачайте пильності.
8. Перешкоди я сприймаю скоріше як можливість випробувати й перевірити себе, ніж як прикру заваду.
9. У наш важкий час обережність потрібна як ніколи.
10. Життя – це мандрівка, а мандрівка не буває без пригод.
11. Хотілось би, щоб моє життя проходило гладко й без непередбачених подій.
12. Мені подобається робота, пов'язана з різноманітними завданнями, в якій можна зустрітися з несподіваними складними проблемами, навіть з небезпекою.
13. Якщо в роботі я можу здаватися комусь людиною, що каже недостатньо компліментів, то мене це обходить.
14. Іноді виголошую такі думки, що подобаються не всім, хто мене оточує.
15. Я хотів би стрибнути з парашутом.
16. Якщо мені запропонують чудову нову роботу, для якої в мене недостатньо знань або досвіду, я все ж спробую взятися за неї.
17. Озираючись назад, бачу, що моє життя було повне пригод та ризику.
18. Якби мені надали вибір, провести життя у морі, тиші й достатку, або випробувати багато чого в бурному житті, то я вибрав би друге.

Підсумуйте свої бали

Запитання	Часто	Іноді	Рідко	Ніколи
1	5	3	2	1
2	5	4	2	0
3	1	2	3	4
4	5	4	2	0
5	1	2	3	4
6	1	2	3	3
7	1	2	3	4
8	5	4	2	0
9	0	2	3	4
10	1	2	3	4
11	4	3	2	1
12	1	2	3	4
13	1	2	3	4
14	1	2	3	4

Запитання	Згоден	Не згоден
1	1	4
2	1	2
3	2	4
4	0	4
5	4	1
6	4	0
7	1	4
8	5	0
9	1	4
10	4	1
11	1	4
12	5	0
13	5	1
14	5	0
15	5	1
16	4	1
17	4	0
18	4	0

Ось характеристика різного відношення до ризику.
109–137 балів

Ви любите ризик і віддаєте перевагу тій роботі, тій ситуації, що запобігається більшістю людей. Ви любите зміни в житті, види спорту, пов'язані з небезпекою, схильні до ризикованих справ. Життя над прірвою дає вам особливе задоволення і служить розрядкою напруження. Ви спочатку дієте, а потім думаєте, і про це часто жалкуєте. Ви

нудитесь, якщо в житті немає ризику, небезпеки, змін. Своїм колегам ви часто здаєтесь агресивним, вони вас побоюються.

63–108 балів

У житті й роботі ви полюбляєте все незвичайне. Віддаєте перевагу енергійним видам спорту. Ризик стимулює вас, надає вам силу. Багато ваших успіхів і досягнень засновані на ризикованих рішеннях. Але в той же час у деяких ситуаціях ви віддаєте перевагу спокою та надійності. У невизначеній або небезпечній ситуації ви спочатку, як правило, її досліджуєте, перш ніж приймати рішення. Ви вмієте холоднокровно виплутатися з небезпечної ситуації. Рішення ви приймаєте самостійно й згодні нести за це відповідальність. Ви рідко прислуховуєтесь до чужих порад.

22–62 бали

Ви потайлива ті обережна людина, що віддає перевагу тихому й спокійному життю. Ви любите життя, що тече за розкладом, без несподіванок. Ви обережні, запобігаєте ризику, новим ситуаціям. Часто ви боїтесь невдач, «втрати обличчя». При появі нової проблеми ви перш за все думаєте про катастрофічні наслідки, що можуть наступати, коли ви з нею не впораєтесь. Ви думаєте: «Це мені не по зубах». Тому ви часто ухиляєтесь від прийняття рішень у гострих ситуаціях. Ви втрачаєте багато того, що могло б збагатити ваше життя та сприяти вашій кар'єрі. Багато зусиль ви витрачаєте на сумніви в своїх силах. Часто ви перебільшуєте складність і небезпеку ситуації. Вам потрібно навчитися бути більш впевненим, більш безтурботним і, нарешті, більш хоробрим.

У діяльності ризик-тейкера завжди виявляється незалежність, завзятість думки, вчинків. Головний його ворог – рутинна, застій.

Впевненість ризик-тейкера заснована на вмінні й точному розрахунку. Ризик-тейкер, з висловом психологів, «ніколи не стрибне з мосту, поки не переконається, що парашут працює».

З розвитком ринкових відносин в Україні, безумовно, буде посилюватися невизначеність (попит, ціни) та конкуренція. Щоб вижити за цих умов, менеджерам підприємств слід упроваджувати нові технології та технічні новинки, приймати сміливі й нетрадиційні рішення, але це підвищує ступінь економічного ризику. Отже, слід навчитися прогнозувати події, оцінювати ступінь ризику, йти на нього, але не виходити за межі припустимого. Основні завдання під час прийняття економічних рішень – це врахування ризику, керування ним (менеджмент ризику), зведення його до прийнятних меж (а не його виключення), зниження можливих збитків.

Запитання для закріплення матеріалу

1. Як давно з'явилося поняття «господарський ризик»?
2. З чим пов'язаний господарський ризик в умовах командно-адміністративної економіки?
3. Які принципи функціонування ринкової економіки?
4. Який зміст відносин між економічними суб'єктами в ринковій економіці?
5. Що означає вираз «економічна свобода»?
6. Чому в ринковій економіці в господарській діяльності неможливо запобігти ризику взагалі?
7. Навіщо необхідно вивчати теорію господарського ризику?
8. Що таке підприємництво, чи зв'язане це поняття з господарським ризиком?
9. Чим відрізняється господарський ризик від невизначеності?

2.1.2 Сутність економічних ризиків

1. Ризик – це можлива небезпека витрат. Відносно господарської діяльності господарський ризик підприємства – це загроза того, що підприємство понесе втрати у вигляді додаткових витрат або отримає доходи нижче тих, на які воно розраховувало.

Для аналізу ризику в господарській діяльності за ринкових умов слід розуміти, що діяльність майже усіх суб'єктів господарювання має підприємницький характер, а тому й ризик їх діяльності – це підприємницький ризик.

Введена в теорії ризиків економічна категорія «економічний ризик» для оцінки ступеня досягнення сподіваного результату господарської діяльності та відхилення від цілей, що пов'язано з подоланням невизначеності у діяльності в ринкових умовах господарювання.

2. Господарський ризик виконує в діяльності суб'єктів господарювання в ринковій економіці такі основні функції: інноваційну, регулятивну, захисну та аналітичну.

3. Для вимірювання ризику в господарській діяльності слід аналізувати можливі витрати, які класифікують на матеріальні, трудові, фінансові, втрати часу та спеціальні втрати.

4. Кількісні значення економічного ризику обчислюють як в абсолютних, так і у відносних величинах. Для оцінки ризиків слід розраховувати не тільки величину можливих втрат, а й імовірність їх виникнення. Тому в теорії ризиків введені поняття «зони ризиків» та «крива ризиків». Виділяють припустиму, критичну й катастрофічну зони ризиків.

5. Ризики в господарській діяльності виникають під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед зовнішніх це такі, як: законодавство, що регулює господарську діяльність, податкова система, конкуренція, політична обстановка, стихійні лиха тощо, а серед внутрішніх – стратегія діяльності

підприємства, принципи його діяльності, ресурси та їх використання, якість та рівень використання маркетингу.

6. Ризики можна класифікувати за такими ознаками: рівень виникнення, причина виникнення, ступінь припустимості, сфера виникнення, ступінь правомірності, ступінь системності, можливість страхування, сфера походження, суб'єкт, який аналізує ризик, можливість прогнозування, ступінь впливу на господарську діяльність, факт реалізації, тривалість у часі, ступінь об'єктивності рішень, що приймаються, час прийняття ризикових рішень.

Практичні завдання

Завдання 1

У наступному кварталі підприємство очікує такі показники господарської діяльності: обсяг реалізації продукції – 180 одиниць, ціна реалізації – 2 тис. грн за одиницю, собівартість виробництва одиниці продукції – 1,8 тис. грн, вартість майна підприємства – 10 млн грн.

Але керівництво підприємства розуміє, що можливі відхилення фактичних показників від очікуваних з таких причин: через появу на ринку нового конкурента ціна реалізації продукції може знизитися на 0,2 тис. грн; через неповну забезпеченість сировиною може зменшитися обсяг виробництва на 20 відсотків від запланованого рівня; через неповне використання виробничих потужностей (вихід з роботи устаткування, яке не пройшло капітальний ремонт) обсяг виробництва також може зменшитися на 10 відсотків, а у зв'язку з можливою заміною постачальника сировини можуть зрости витрати на транспортування на 17 тис. грн за квартал.

Якому ризику підлягає діяльність підприємства у наступному кварталі? Дати характеристику можливих втрат, обчислити розмір кожної з них та їх загальну величину.

Завдання 2

Використовуючи вихідні дані завдання 1, а також експертну оцінку про ймовірність появи причин, що викликають ризик у діяльності підприємства в наступному кварталі, оцінити кількісно ризик підприємства; відобразити графічно зони ризику підприємства, виявити, в яких зонах може опинитися підприємство під впливом можливих причин, зробити висновки про наслідки впливу ризику на діяльність підприємства.

- Середня експертна оцінка ймовірностей виникнення причин ризику:
- поява на ринку нового конкурента – 0,8;
  - неповна забезпеченість сировиною та заміна постачальника – 0,5;
  - неповне використання виробничих потужностей – 0,3.

Завдання 3

Підприємство має постійні річні витрати в розмірі 350 тис. грн, змінні витрати його дорівнюють 30 відсоткам від обсягу продаж за рік. За планом очікуваний обсяг продажу – 600 тис. грн. Чи підлягає ризику підприємство, якщо через зниження попиту обсяг реалізації зменшиться на 10 відсотків?

Завдання 4

Ремонтно-будівельне підприємство у наступному кварталі прогнозує виконати обсяг робіт на загальну суму 145 тис. грн. При цьому очікуваний прибуток від реалізації складає 18,3 тис. грн.

Аналіз виробничої ситуації, зроблений керівництвом підприємства, виявив можливі зриви в діяльності з таких причин:

– один із замовників через фінансові труднощі може затримати фінансування, що призведе до нестачі будівельних матеріалів, зриву термінів виконання будівельних робіт та зниження обсягів реалізації на суму близько 5,3 тис. грн, ймовірність перебоїв у фінансуванні 50 %;

– через високу ступінь зносу можливе використання бетономішалок не на повну потужність, що призведе до збоїв у термінах виконання робіт й зниження обсягів виробництва на 15 % від запланованого рівня на квартал, ймовірність цих збоїв 30 %.

Якому ризику підлягає ремонтно-будівельне підприємство? Дати його характеристику за основними класифікаційними ознаками. Яка кількісна величина ризику? В якій зоні ризику опиниться підприємство у випадку виникнення ризикової ситуації?

Завдання 5

Виберіть з правої колонки вираз або визначення, яке відноситься до терміну у лівій колонці.

1. Чисті ризики	а) Небезпека потенційно можливої втрати ресурсів або недодержання доходів у порівнянні з варіантом, що розрахований на раціональне використання ресурсів у даному виді діяльності.
2. Втрати часу	б) Прямі грошові збитки, пов'язані з непередбаченими виплатами, штрафами, оплатою додаткових податків, втратою цінних паперів.
3. Фінансові ризики	в) Область можливих втрат, які перевищують величину очікуваного прибутку аж до величини повної розрахункової виручки.

4. Кредитний ризик	г) Втрати, що виникають, коли процес господарської діяльності йде повільніше, ніж було намічено.
5. Ризик ліквідності	д) Ризики, що виникають в економіці декількох країн або всього світового співтовариства, впливаючи при цьому на діяльність господарюючих суб'єктів цих країн.
6. Постійні ризики	є) Ризик, що характеризується загрозою втрат у розмірі, який дорівнює або перевищує весь майновий стан підприємця.
7. Селективний ризик	ж) Ризики, що виникають на ринку фінансових ресурсів при здійсненні фінансового підприємництва або фінансових угод.
8. Катастрофічний ризик	з) Небезпека несплати позичальником основного боргу й процентів, що призначаються кредитору.
9. Зона критичного ризику	і) Ризик, пов'язаний з можливістю втрат при реалізації цінних паперів або інших товарів через зміну їхньої якості і споживчої вартості.
10. Ризик	к) Небезпека валютних витрат, пов'язаних зі зміною курсу однієї іноземної валюти по відношенню до іншої, при проведенні зовнішньоекономічних, кредитних та інших валютних операцій.
11. Фінансові втрати	л) Небезпека у результаті неправильного вибору вкладання капіталу повної втрати підприємством власного капіталу й нездатності розрахуватися по взятим на себе зобов'язанням.
12. Валютний ризик	м) Можливість отримання негативного або нульового результату.
13. Глобальні (світові) ризики	н) Ризики, що безперервно загрожують підприємницької діяльності у даному географічному районі або у певній галузі економіки.
14. Ризик банкрутства	о) Можливість отримання як позитивного, так і негативного результату.
15. Спекулятивні ризики	п) Ризик неправильного вибору варіантів вкладання капіталу, виду цінних паперів для інвестування у порівнянні з іншими видами цінних паперів при формуванні інвестиційного портфелю.

Завдання 6

Виберіть правильні відповіді з пропонованих варіантів.

1. В абсолютному вираженні господарський ризик вимірюється
  - а) майном;
  - б) ймовірністю;
  - в) втратами.
2. При сповільненні процесу підприємницької діяльності виявляються
  - а) матеріальні втрати;
  - б) втрати часу;
  - в) трудові втрати.
3. Втрати робочого часу, що викликані випадковими непередбаченими обставинами, – це
  - а) втрати матеріальні;
  - б) втрати часу;
  - в) трудові втрати.
4. Співвідношення між очікуваним показником прибутку і фактично отриманим – це
  - а) втрати;
  - б) витрати;
  - в) збитки.
5. Максимальна величина якої зони ризику характеризується прибутком
  - а) припустимої;
  - б) критичної;
  - в) катастрофічної?
6. Максимальна величина якої зони ризику характеризується виручкою
  - а) припустимої;
  - б) критичної;
  - в) катастрофічної?
7. Крайня межа катастрофічної зони ризику характеризується
  - а) розрахунковим прибутком;
  - б) розрахунковою виручкою;
  - в) майном.
8. На графіку зон господарського ризику відображаються
  - а) ймовірності можливих втрат;
  - б) величина можливих втрат.
9. Зовнішні фактори, що викликають господарський ризик – це
  - а) характер використання ресурсів підприємства;
  - б) податкова система;
  - в) економічна ситуація в країні;
  - г) взаємовідносини з партнерами;
  - д) стратегія підприємства.

10. Внутрішні фактори, що викликають господарський ризик – це
- а) якість та рівень використання маркетингу;
  - б) економічна ситуація в країні;
  - в) стратегія підприємства;
  - г) податкова система;
  - д) характер використання ресурсів підприємства.
11. Господарські ризики, що загрожують підприємству протягом конкретного відрізка часу, називають
- а) постійними;
  - б) локальними;
  - в) короткостроковим;
  - г) виправданими.
12. Господарські ризики, що породжують втрати, або прибуток понад очікувану величину, називаються
- а) зовнішніми;
  - б) короткостроковими;
  - в) спекулятивними;
  - г) припустимими.
13. Господарський ризик, втрати від якого перевищують величину очікуваної виручки аж до величини вартості підприємства, називають
- а) глобальним;
  - б) катастрофічним;
  - в) спекулятивним;
  - г) зовнішнім.
14. Функціями господарського ризику виступають такі :
- а) регулятивна;
  - б) диверсифікаційна;
  - в) інформаційна;
  - г) аналітична;
  - д) захисна.
15. Матеріальними втратами підприємства називають
- а) прямий грошовий збиток, пов'язаний з непередбаченим платежем;
  - б) прямі втрати обладнання, сировини, продукції;
  - в) завдання шкоди здоров'ю людини, престижу підприємницької діяльності.
16. Трудові втрати підприємства – це
- а) завдання шкоди здоров'ю людини, престижу підприємницької діяльності;
  - б) сповільнення процесу підприємницької діяльності;
  - в) втрати робочого часу, викликані непередбаченими обставинами.

17. Фінансовими втратами підприємства називають
- а) прямі втрати продукції, майна;
  - б) прямий грошовий збиток, пов'язаний з непередбаченим платежем;
  - в) втрати робочого часу, викликані непередбаченими обставинами.
18. Втрати часу підприємства – це
- а) завдання шкоди здоров'ю людини, престижу підприємницької діяльності;
  - б) втрати робочого часу, що викликані непередбаченими обставинами;
  - в) сповільнення процесу підприємницької діяльності.
19. Спеціальними втратами підприємства називають
- а) сповільнення процесу підприємницької діяльності;
  - б) завдання шкоди здоров'ю людини, престижу підприємницької діяльності;
  - в) прямі втрати продукції, майна.
20. Причинами втрат у виробничій діяльності виступають
- а) зниження обсягів реалізації продукції;
  - б) зменшення витрат на виробництво продукції;
  - в) зниження ціни реалізації продукції;
  - г) підвищення ціни реалізації продукції.
21. Втрати в комерційній діяльності пов'язані з
- а) зниженням обсягу продажу товару;
  - б) підвищенням ціни продажу товару;
  - в) зниженням ціни продажу товару;
  - г) зменшенням якості товару при зберіганні.
22. Причини втрат у фінансовій діяльності – це
- а) несприятлива зміна валютних курсів;
  - б) зниження витрат на виробництво продукції;
  - в) неплатоспроможність однієї із сторін фінансової угоди.
23. Покупна спроможність грошей спричиняє ризики
- а) інфляційні;
  - б) стихійних лих;
  - в) валютні;
  - г) ліквідності.
24. Економічний, трансляційний та операційний ризики є різновидами ризиків
- а) кредитного;
  - б) валютного;
  - в) інвестиційного;
  - г) процентного.

Запитання для закріплення матеріалу

1. Які основні характерні моменти ризикової ситуації?
2. Що розуміється під господарським ризиком підприємства?
3. Який зміст економічної категорії «економічний ризик»?
4. Які абсолютні й відносні показники господарського ризику підприємства?
5. Які існують види втрат?
6. Що таке зони ризику?
7. Що таке крива ризику?
8. Які функції виконує господарський ризик у діяльності підприємства?
9. Що відноситься до зовнішніх факторів ризику?
10. Що відноситься до внутрішніх факторів ризику?
11. Як класифікуються господарські ризики підприємства?

Правильні відповіді

Завдання 1. Можливі втрати підприємства: $\Delta \text{ПР}_1 = 36$ тис. грн., $\Delta \text{ПР}_2 = 7,2$ тис. грн, $\Delta \text{ПР}_3 = 3,6$ тис. грн, $\Delta \text{ПР}_4 = 17$ тис. грн, $\sum \Delta \text{ПР} = \Delta \text{ПР}_1 + \Delta \text{ПР}_3 + \Delta \text{ПР}_4$ або інші варіанти.

Завдання 2. Можливий ризик підприємства: $R_1 = 28,8$ тис. грн, $R_2 = 3,6$ тис. грн, $R_3 = 1,08$ тис. грн, $R_4 = 8,5$ тис. грн.

Завдання 3. Діяльність підприємства підлягає ризику. Можливі втрати $\Delta \text{ПР} = 42$ тис. грн.

Завдання 4. Ризик – економічний, виробничий. Кількісне значення: $R_1 = 2,6$ тис. грн.; $R_2 = 6,5$ тис. грн. Припустима зона ризику.

Завдання 5. 1-м); 2-г); 3-б); 4-з); 5-і); 6-н); 7-п); 8-є); 9-в); 10-а); 11-ж); 12-к); 13-д); 14-л); 15-о).

Завдання 6. 1-в); 2-б); 3-в); 4-а); 5-а); 6-б); 7-б); 8-б); 9-б), в), г); 10-а), в), д); 11-в); 12-в); 13-б); 14-а), г), д); 15-б); 16-в); 17-б); 18-в); 19-б); 20-а), в); 21-а), в), г); 22-а), в); 23-а), в), г); 24-б).

Запитання для закріплення матеріалу

1. Що вміщує в себе якісний аналіз економічних ризиків?
2. Що являє собою кількісний аналіз економічних ризиків?
3. Чому в практиці господарювання треба управляти економічними ризиками?
4. З яких етапів складається процес управління ризиками?
5. Які існують критерії кількісної оцінки економічних ризиків?
6. Що розуміють під об'єктивним і суб'єктивним методами визначення ймовірності настання певної події?
7. Як обчислюється математичне сподівання випадкової величини?
8. Що вважається абсолютною і відотною мірою ризику при застосуванні статистичного методу оцінки ризиків?

9. Як визначається коефіцієнт ризику?
10. Яке значення має коефіцієнт ризику в різних областях ризику?
11. На чому засновані експертні методи оцінки економічних ризиків?
12. Як визначається компетентність експертної групи?
13. Які варіанти застосування експертних методів оцінки ризиків існують у практичній діяльності?
14. Що таке фінансовий стан підприємства? Які існують індикатори фінансового стану?
15. Що означає ліквідність активів? Як можна розподілити активи підприємства за ступенем ліквідності?
16. У діяльності яких установ і яким чином застосовують аналітичний метод оцінки ризиків?
17. Що таке коефіцієнт чутливості β ?
18. Що таке аналіз точки беззбитковості? Як його можна використовувати в оцінці економічних ризиків діяльності підприємства?

2.1.3 Аналіз економічних ризиків

1. У господарській діяльності треба вміти аналізувати ризики, тобто виявляти ті етапи діяльності, на яких виникають ризики, аналізувати причини їх появи, оцінювати ступінь кожного з ризиків та ймовірність настання ризикової події.

2. Щоб кількісно визначити величину економічного ризику, треба знати всі можливі наслідки окремої події та відповідну ймовірність її настання. Таким чином, економічний ризик має математично виражену ймовірність настання втрат, що може бути розрахована з достатнім ступенем точності на базі статистичних даних. Існують два методи визначення ймовірності настання певної події: об'єктивний і суб'єктивний.

3. Найбільш розповсюдженими методами кількісної оцінки економічних ризиків є статистичний метод, метод експертних оцінок, аналітичний метод.

4. Статистичним методом ризик оцінюється через розрахунок коливання (мінливості) можливого результату. Для характеристики міри мінливості використовують дисперсію, середньоквадратичне відхилення, а також коефіцієнт варіації.

5. Для визначення ризику існують поняття «області ризику», кожна з яких характеризується різними значеннями коефіцієнта ризику. Виділяють безризикову область, область мінімального ризику, область підвищеного ризику, область критичного ризику і область недопустимого ризику.

6. В основі експертних методів оцінки ризиків покладена інформація, тобто думка експертів про ймовірність та величину можливих втрат від ризикових ситуацій. На практиці існують різні варіанти застосування експертних методів у кількісній оцінці ризиків.

7. Методи оцінки ризиків підприємства за результатами аналізу фінансового стану є найдоступнішими методами відносної оцінки ризику як

для самого підприємства, так і для його партнерів. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, що характеризується системою абсолютних та відносних показників. Аналіз фінансового стану підприємства дозволяє оцінити фінансову стійкість, що є критерієм оцінки ризику підприємства і виступає одним з важливих елементів запобігання банкрутству на самих ранніх стадіях.

Існують також інші методи оцінки економічних ризиків, а саме визначення точки беззбитковості, коефіцієнта чутливості бета і т. д.

Практичні завдання

Завдання 1

У ході конверсії підприємство налагоджує виробництво нових марок пральних машин невеликого обсягу. При цьому можливі збитки через не досить вивчений під час маркетингових досліджень ринок збуту. Можливі три варіанти щодо попиту на цю продукцію. Збитки при цьому становитимуть відповідно 7, 5 і 3 тис. грн (додатковий прибуток). Ймовірності цих варіантів такі: $p_1 = 0,4$; $p_2 = 0,5$; $p_3 = 0,1$.

Визначити сподівану величину ризику, тобто збитків.

Завдання 2

Оптовий покупець вирішує питання, яку кількість товару треба закупити:

- оптом 1 000 одиниць по 200 грн. за одиницю;
- оптом 2 000 одиниць по 180 грн. за одиницю.

Наміром підприємця є потім продати товар по 300 грн за одиницю.

Інформація про попит на товар неповна, а саме:

- ймовірність, що попит складе 1 000 одиниць, – 0,5,
- ймовірність, що попит складе 2 000 одиниць, – 0,5.

Якщо товар частково не буде реалізований, то підприємець зможе його реалізувати дещо пізніше, але по ціні 100 грн за одиницю.

Яку вартість може скласти додаткова інформація для підприємця для більш точного прогнозу при прийнятті остаточного рішення щодо обсягу придбання товару.

Завдання 3

Проаналізувати два місця роботи на ступінь ризику. Перше місце характеризується заробітною платою, що залежить від кількості реалізованого товару, тобто два рівноймовірних прибутки 200 грн – при доброму розпродажу товару і 100 грн – при скромному.

На другому місці почасова оплата 151 грн, але з ймовірністю 0,01 фірма може збанкрутуватися і прибуток дорівнюватиме вихідній допомозі 51 грн.

Завдання 4

Аналізуючи ефективність вкладення коштів у компанію, що веде розробку місцезнаходжень нафти, підприємець міркує, виходячи із інформації, що має, так:

якщо розробка буде успішною, то вартість акцій компанії підніметься з \$30 до \$40 за акцію, а в іншому випадку – впаде до \$20 за акцію. Ймовірність успіху нафтового проекту дорівнює 0,25, а невдачі – 0,75.

Треба оцінити очікуване значення вартості акцій.

Завдання 5

Маємо два види акцій (двох компаній). Ефективність їх (норма прибутку) є випадковою величиною і залежить від економічного стану середовища, тобто випадкових обставин.

На ринку можуть виникнути лише дві ситуації: А – з ймовірністю 0,2; В – з ймовірністю 0,8.

Різні акції реагують на ці ситуації по-різному: курс акцій першого виду – в ситуації А зростає на 5 %, а в ситуації В – на 1,25 %, курс акцій другого виду – в ситуації А падає на 1 %, а в ситуації В зростає на 2,75 %.

Інвестор взяв гроші в борг під відсоток, що дорівнює 1,5% і вирішує, які акції слід придбати.

Завдання 6

Аналізується можливість придбання одного з двох об'єктів. Для кожного з них ймовірність надходження прибутків оцінюється експертами так:

Показники	Можливі варіанти			
	1	2	3	4
Прибутки з об'єкта № 1, млн грн.	50	40	30	20
Те саме з об'єкта № 2, млн грн.	150	130	100	10
Ймовірність	0,4	0,3	0,2	0,1

Придбання якого з об'єктів має більший ризик?

Завдання 7

Підприємство порівнює чотири варіанти вкладання інвестицій в різні проекти терміном на 1 рік. Через рік підприємство має намір повернути суму інвестицій, отримавши при цьому деяку суму прибутку, що залежить від стану економіки. Експертним способом встановлена норма прибутку з інвестицій для кожного з проектів з урахуванням стану економіки.

Визначити ступінь ризику кожного з проектів, якщо сума інвестування однакова – 100 тис. умовних грошових одиниць.

Стан економіки	Ймовірність	Норма прибутку з інвестицій, %			
		проект №1	проект №2	проект №3	проект №4
Глибокий спад	0,05	8,0	12,0	-3,0	-2,0
Невеликий спад	0,20	8,0	10,0	6,0	9,0
Середнє зростання	0,50	8,0	9,0	11,0	12,0
Невеликий підйом	0,20	8,0	8,5	14,0	15,0
Потужний підйом	0,05	8,0	8,0	19,0	26,0

Проект № 1: річні векселя Казначейства, з яких гарантований прибуток, 8 %. Ці векселя випускаються один раз на рік, тобто через рік вони будуть викуплені, що гарантовано державою.

Проект № 2: облігації корпорації з 9 % прибутку й терміном позики 10 років. Однак підприємство продає облігації наприкінці першого року, тобто відсоток буде відомий наприкінці року.

Проект № 3: передбачає чисті витрати, нульові надходження протягом року і виплати наприкінці року, що залежить від стану економіки.

Проект № 4: те саме, що проект № 3, але розподіл виплат відрізняється.

Завдання 8

АТ «Перспектива» і АТ «Простір» планують вкласти капітал у цінні папери. В АТ «Простір» власні засоби складають 5 000 тис. грн, а сума можливих збитків – 3 500 тис. грн. В АТ «Перспектива» власні засоби складають 30 000 тис. грн, а можливий збиток –12 000 тис. грн.

Яке з підприємств здійснює менш ризиковане вкладення капіталу?

Завдання 9

Виберіть з правої колонки вираз або визначення, що відноситься до терміну в лівій колонці

1. Якісний аналіз економічних ризиків

а) здатність своєчасно повністю виконувати свої платіжні зобов'язання щодо торгових, кредитних та інших операцій платіжного характеру та готовність підприємства погасити борги у випадку одночасної вимоги з боку всіх кредиторів підприємства з платежів з короткострокових зобов'язань.

2. Кількісний аналіз економічних ризиків

б) судження експерта або експертної групи відносно поставленого завдання.

3. Частота випадкової події	в) здатність експертної групи виносити судження про аналізований об'єкт або ситуацію.
4. Дисперсія	г) вибір методів кількісної оцінки ризиків і оцінка окремих ризиків та їх загальної величини.
5. Коефіцієнт варіації	д) математичне сподівання квадрата відхилень можливих значень випадкової величини від її середнього значення.
6. Коефіцієнт ризику	є) здібність активів підприємства використовуватися як засіб платежу або швидко перетворюватися в грошову форму для своєчасного погашення підприємством боргових зобов'язань.
7. Експертна оцінка	ж) визначення факторів, що викликають ризик, напрямків та етапів, де виникають ризики та ідентифікація ризиків.
8. Компетентність експертної	з) відношення кількості появ цієї події до групи загальної кількості спостережень.
9. Платоспроможність	і) співвідношення середньоквадратичного відхилення результатів до середньої величини результатів.
10. Ліквідність	к) співвідношення можливих втрат до розміру власних засобів підприємства.

Завдання 10

Виберіть правильні відповіді з пропонованих варіантів.

1. Етап якісного аналізу ризиків вміщує
  - а) визначення факторів ризиків;
  - б) кількісну оцінку;
  - в) ідентифікацію ризиків;
  - г) вибір методів кількісної оцінки.
2. Етап кількісного аналізу ризиків вміщує
  - а) ідентифікацію ризиків;
  - б) прийняття рішення із зниження ступеня ризику;
  - в) вибір методів кількісної оцінки;
  - г) кількісну оцінку.
3. При статистичному методі оцінки ризику абсолютною кількісною мірою ризику виступає
  - а) середній очікуваний дохід;
  - б) середньоквадратичне відхилення від очікуваного доходу;
  - в) коефіцієнт варіації;
  - г) помилка розрахунків.

4. При статистичному методі оцінки ризику відносною кількісною мірою ризику виступає
  - а) середній очікуваний дохід;
  - б) середньоквадратичне відхилення від очікуваного доходу;
  - в) коефіцієнт варіації;
  - г) помилка розрахунків.
5. Високу ступінь ризику у структурі активів підприємства мають
  - а) запаси готової продукції, що вийшла із споживання;
  - б) гроші на розрахунковому рахунку;
  - в) понаднормативні запаси сировини та матеріалів;
  - г) дебіторська заборгованість підприємств, що знаходяться у важкому фінансовому стані.
6. Мінімальний ступінь ризику в структурі підприємств мають
  - а) гроші в касі;
  - б) гроші на розрахунковому рахунку;
  - в) понаднормативні запаси сировини;
  - г) дебіторська заборгованість підприємств, що знаходяться у важкому фінансовому стані.

Правильні відповіді

Завдання 1. Сподівана величина збитків $M(x) = 5$ тис. грн.

Завдання 2. За додаткову інформацію підприємець може заплатити суму не більше ніж різниця, між максимальним та середнім прибутком: $0,5 \cdot 240 - 170 = 50$ тис. грн.

Завдання 3. Перше місце роботи має більший ризик: $\sigma_1 = 50$ грн, $v_1 = 33\%$; $\sigma_2 = 9,9$ грн, $v_2 = 6,6\%$.

Завдання 4. $M(x) = \$ 25$.

Завдання 5. Слід придбати акції 2 виду, тому що ймовірність банкрутства при придбанні цих акцій (0,2) менша, ніж ймовірність банкрутства при придбанні акцій 1 виду (0,8).

Завдання 6. Придбання об'єкта № 2 має більший ризик.

Завдання 7. $v_1 = 0,0$; $v_2 = 0,09$; $v_3 = 0,43$; $v_4 = 0,40$.

Завдання 8. Менш ризиковане вкладення здійснює АТ «Перспектива».

Завдання 9. 1-ж); 2-г); 3-з); 4-д); 5-і); 6-к); 7-б); 8-в); 9-а); 10-є).

Завдання 10. 1-а), в); 2-в), г); 3-б); 4-в); 5-а, в), г); 6-а), б).

2.2 Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки на підприємстві

2.2.1 Сутність економічної безпеки та складові її забезпечення

План практичного заняття

1. Який зміст поняття «економічна безпека підприємства»?

2. Які три етапи виділяють при формуванні економічної безпеки суб'єктів господарювання?

3. Які завдання стоять перед службами підприємства для досягнення економічної безпеки підприємства?

4. За яких умов можуть бути реалізовані завдання по досягненню цілей забезпечення економічної безпеки підприємства?

Контрольні питання

1. Які подібності й відмінності в поняттях «небезпека», «загроза», «ризик»?

2. Які Ваші пропозиції по визначенню рівнів економічної безпеки?

3. Що є головною ціллю економічної безпеки підприємства?

4. Як Ви розумієте «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства»?

5. Як Ви розумієте взаємозв'язок економічної безпеки підприємства з такими поняттями, як «стійкість», «розвиток», «уразливість», «керованість»?

6. Взаємозв'язок гіпотези безперервності діяльності підприємства (організація буде продовжувати свою діяльність у недалекому майбутньому, у неї відсутні наміри й необхідність ліквідації або істотне скорочення діяльності) і економічної безпеки підприємства.

7. З якими аспектами діяльності підприємства дослідники зв'язують категорію «економічна безпека» при визначенні її змісту?

8. Як трактується економічна безпека підприємства у вузькому розумінні?

9. З яких аспектів розглядається економічна безпека більшістю дослідників?

10. Хто є внутрішніми суб'єктами забезпечення економічної безпеки?

11. Хто відноситься до зовнішніх суб'єктів економічної безпеки?

12. За рахунок чого забезпечується стабільний економічний розвиток підприємства?

13. Перелічити основні функціональні складові системи економічної безпеки підприємства?

14. Дайте характеристику корпоративних ресурсів підприємства.

15. Дайте поняття «забезпечення економічної безпеки підприємства».

16. Які є способи забезпечення економічної безпеки підприємства?

17. Що є найважливішим етапом забезпечення економічної безпеки підприємства?

2.2.2 Обліково-аналітична інформація в структурі забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

План практичного заняття

1. Основні складові обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

2. Показники, які характеризують загальноекономічний розвиток країни.
3. Показники, які характеризують кон'юнктуру фінансового ринку.
4. Показники, які характеризують діяльність контрагентів і конкурентів.
5. Нормативно-регуляторні показники.
6. Формування обліково-економічної інформації забезпечення економічної безпеки підприємства.

Завдання 1

На основі даних, наведених в таблиці, необхідно визначити рівень економічної безпеки ПП «Інком», ДП «ХМЗ» і ТОВ «Обрій».

Таблиця 1 – Вихідні дані для розрахунку рівня економічної безпеки

№ з/п	Показник	Підприємства		
		ПП «Інком»	ДП «ХМЗ»	ТОВ «Обрій»
1	Амортизаційні відрахування, тис. грн	162,0	856,2	525,5
2	Темпи інфляції за рік, %	12,0	12,0	12,0
3	Чистий прибуток, що спрямовується на реінвестування в поточному році, тис. грн	84,5	1 385,0	510,6
4	Реінвестовані накопичення минулих років, тис. грн	–	90,6	150,0
5	Кредити банку в розрахунку на рік (з урахуванням сплати відсотків), тис. грн	–	100,0	–
6	Обсяг інвестицій, необхідних для впровадження нововведень, тис. грн	95,6	645,2	455,2
7	Обсяг інвестицій, необхідних для мінімізації витрат підприємства, тис. грн	48,5	1235	689,5
8	Обсяг інвестицій, необхідних для розширення і диверсифікації виробництва, тис. грн	68,9	1 612,5	978,8
9	Обсяг інвестицій, необхідних для розширення сфери використання послуг ринкової інфраструктури, тис. грн	86,3	895,5	344,1

Завдання 2

Підприємство А за звітний фінансовий рік реалізувало товарної продукції на суму 5 млн. грн, прибуток від фінансових операцій склав – 100 тис. грн, прибуток від надзвичайної діяльності – 20 тис. грн, інвестиційної – 10 тис. грн.

Виробнича собівартість реалізованої продукції становила 4 млн грн, виробничі витрати – 5 % від виробничої собівартості продукції. Сума планових до нарахування амортизаційних відрахувань в розрахунковому році передбачена у розмірі 200 тис. грн.

Необхідно встановити на основі відтворювального підходу чи знаходиться підприємство в стані економічної безпеки, якщо відомо, що величина реінвестованого прибутку має скласти 50 % від величини чистого прибутку підприємства, темпи інфляції – 5 % за рік, а ставка податку на прибуток становить 25 %.

Контрольні питання

1. Як слід розуміти інформацію в аспекті забезпечення економічної безпеки бізнесу?
2. Розкрийте зміст обліково-аналітичної інформації
3. Якою повинна бути обліково-аналітична інформація при забезпеченні економічної безпеки підприємства?
4. Через зміст яких складових розкривається зміст поняття «обліково-аналітична інформація»?
5. Як Закон України «Про бухгалтерський облік» трактує поняття «облікова інформація»?
6. Яка мета використання оперативного обліку, його основні особливості?
7. Розкрийте зміст бухгалтерського і фінансового обліку.
8. Які дані відображає фінансовий облік?
9. З якою метою забезпечення економічної безпеки підприємства припускає систематизацію облікової інформації?
10. На підставі яких облікових даних формується облікова інформація?
11. Як класифікується інформація, що використовується для функціонування системи економічної безпеки підприємства?
12. Які основні властивості повинна мати обліково-аналітична інформація?
13. Опишіть процес формування обліково-економічної інформації забезпечення економічної безпеки підприємства?
14. За якими ознаками класифікують обліково-аналітичну інформацію в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання?
15. Інформаційна безпека підприємства й основні напрямки її забезпечення.
16. Інформаційна безпека підприємства й основні напрямки її забезпечення.
17. Визначте проблеми вірогідності й конфіденційності інформації, у тому числі в комп'ютерній середовищі.
18. Яка роль інформаційної безпеки в забезпеченні ефективного управління сучасною компанією?
19. Комп'ютерні атаки й інноваційні технології в забезпеченні економічної безпеки.
20. Яка модель і особливості функціонування бухгалтерської інформаційної системи підприємства?
21. Визначте місце й роль бухгалтерської інформаційної системи в системі економічної безпеки підприємства.

2.2.3 Обліково-аналітична діяльність в системі забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

План практичного заняття

1. Сучасні наукові дослідження в сфері економічної безпеки.
2. Основні тактичні завдання обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки.
3. Методичні способи й прийоми: оперативного обліку; ведення фінансового й управлінського обліку; аналізу фінансової діяльності.
4. Спеціальні способи й приймання одержання й перевірки інформації, необхідної для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Завдання 1

На основі діагностики фінансового стану ПрАТ «АЛЬТРИКС» визначте три найбільш проблемні зони діяльності підприємства та запропонуйте рішення щодо покращання фінансової безпеки обраного підприємства.

Завдання 2

На основі інформації про підприємства (підприємство, де працює студент, або проходив практику) визначте три ключові обліково-аналітичні індикатори, які відображають найважливіші сфери діяльності обраного підприємства і можуть використовуватися у якості критеріїв управління його економічною безпекою.

Завдання 3

На основі аналізу показників прибутковості та ділової активності обраного підприємства визначте загрози в цій сфері та запропонуйте щонайменше 3 рішення щодо покращання рівня його економічної безпеки.

Контрольні питання

1. За якими напрямками проводяться сучасні наукові дослідження в сфері економічної безпеки?
2. Які питання розглядаються в процесі організації системи економічної безпеки на підприємстві та діяльності суб'єктів, що забезпечують безпеку?
3. Які основні тактичні завдання обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства?
4. Які складові обліково-аналітичної діяльності, що забезпечують економічну безпеку підприємства?
5. В чому полягає правова складова формування і функціонування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки?
6. Що включає в себе технологічна складова обліково-аналітичного забезпечення?
7. Які умови створення ефективної системи контрольних підрозділів на підприємстві?

8. Які принципи повинні бути покладені в основу обліково-аналітичної діяльності?

9. Які вимоги до фахівців, що забезпечують обліково-аналітичну діяльність на підприємстві?

2.2.4 Оцінювання досягнутого рівня безпеки у розрізі окремих напрямів забезпечення безпеки

План практичного заняття

1. Сутність і основні загрози економічної безпеки підприємства.
2. Інформаційна безпека підприємства й основні напрямки її забезпечення.
3. Особливості функціонування й роль бухгалтерської інформаційної системи підприємства в забезпеченні економічної безпеки.
4. Як Ви розумієте взаємозв'язок економічної безпеки підприємства з такими поняттями, як «стійкість», «розвиток», «уразливість», «керованість»?

Завдання 1

У наступному кварталі підприємство очікує такі показники господарської діяльності: обсяг реалізації продукції – 180 одиниць, ціна реалізації – 2 тис. грн за одиницю, собівартість виробництва одиниці продукції – 1,8 тис. грн, вартість майна підприємства – 10 млн грн.

Але керівництво підприємства розуміє, що можливі відхилення фактичних показників від очікуваних з таких причин: через появу на ринку нового конкурента ціна реалізації продукції може знизитися на 0,2 тис. грн; через неповну забезпеченість сировиною може зменшитися обсяг виробництва на 20 відсотків від запланованого рівня; через неповне використання виробничих потужностей (вихід з роботи устаткування, яке не пройшло капітальний ремонт) обсяг виробництва також може зменшитися на 10 відсотків, а у зв'язку з можливою заміною постачальника сировини можуть зрости витрати на транспортування на 17 тис. грн за квартал.

Якому ризику підлягає діяльність підприємства у наступному кварталі? Дати характеристику можливих втрат, обчислити розмір кожної з них та їх загальну величину.

Завдання 2

Використовуючи вихідні дані завдання 1, а також експертну оцінку про ймовірність появи причин, що викликають ризик у діяльності підприємства в наступному кварталі, оцінити кількісно ризик підприємства; відобразити графічно зони ризику підприємства, виявити, в яких зонах може опинитися підприємство під впливом можливих причин, зробити висновки про наслідки впливу ризику на діяльність підприємства.

Середня експертна оцінка ймовірностей виникнення причин ризику:

- поява на ринку нового конкурента – 0,8;
- неповна забезпеченість сировиною та заміна постачальника – 0,5;
- неповне використання виробничих потужностей – 0,3.

Завдання 3

Підприємство має постійні річні витрати в розмірі 350 тис. грн, змінні витрати його дорівнюють 30 відсоткам від обсягу продаж за рік. За планом очікуваний обсяг продажу – 600 тис. грн. Чи підлягає ризику підприємство, якщо через зниження попиту обсяг реалізації зменшиться на 10 відсотків?

Завдання 4

Ремонтно-будівельне підприємство у наступному кварталі прогнозує виконати обсяг робіт на загальну суму 145 тис. грн. При цьому очікуваний прибуток від реалізації складає 18,3 тис. грн.

Аналіз виробничої ситуації, зроблений керівництвом підприємства, виявив можливі зриви в діяльності з таких причин:

– один із замовників через фінансові труднощі може затримати фінансування, що призведе до нестачі будівельних матеріалів, зриву термінів виконання будівельних робіт та зниження обсягів реалізації на суму близько 5,3 тис. грн, ймовірність перебоїв у фінансуванні 50 %;

– через високу ступінь зносу можливе використання бетономішалок не на повну потужність, що призведе до збоїв у термінах виконання робіт й зниження обсягів виробництва на 15 % від запланованого рівня на квартал, ймовірність цих збоїв 30 %.

Якому ризику підлягає ремонтно-будівельне підприємство? Дати його характеристику за основними класифікаційними ознаками. Яка кількісна величина ризику?

Завдання 5

Підприємство в березні місяці очікує:

- обсяг виробництва й реалізації довести до 200 одиниць продукції;
- ціна реалізації однієї одиниці – 3 000 грн.;
- собівартість виробництва одиниці продукції – 2 800 грн.;
- вартість майна очікується в розмірі 12 млн грн.

У керівництва є інформація про можливі відхилення від очікуваних величин з наступних причин:

1. Один з постачальників попередив про фінансові труднощі і ймовірних збоїв в поставках. У результаті цього обсяги виробництва можуть скоротитися в березні на 60 %.

2. За даними відділу головного механіка устаткування, що не пройшло капітальний ремонт, може вийти з ладу. У результаті чого обсяги діяльності скоротяться на 50 %.

Необхідно:

а) оцінити можливі втрати підприємства при настанні окремо кожної ризикової події;

б) оцінити можливі втрати підприємства при настанні одночасно двох ризикових подій.

Контрольні питання

1. Які подібності й відмінності в поняттях «небезпека», «загроза», «ризик»?

2. Які Ваші пропозиції по визначенню рівнів економічної безпеки?
3. Як Ви розумієте «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства»?
4. Взаємозв'язок гіпотези безперервності діяльності підприємства (організація буде продовжувати свою діяльність у недалекому майбутньому, у неї відсутні наміру й необхідність ліквідації або істотне скорочення діяльності) і економічної безпеки підприємства.
5. Які зовнішні загрози економічної безпеки підприємства?
6. Які внутрішні загрози економічної безпеки підприємства?
7. Поняття й склад господарських ризиків.
8. Які групи факторів впливають на величину господарських ризиків?
9. У чому сутність якісної й кількісної оцінки ризику (припустимий ризик, критичний ризик, катастрофічний ризик)?
10. Які ризики називають інформаційними?
11. Дайте характеристику господарському ризику.
12. При яких видах діяльності виникає господарський ризик?
13. Як можна визначити ризик в абсолютному вираженні?
14. Як втрати можуть втрати місце при господарській діяльності?
15. Які види втрат характерні для виробничого підприємства і який порядок їх розрахунку?

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1

Підготувати відповіді на наступні питання:

1. Який зміст національної безпеки України?
2. Який напрямок національної безпеки має пріоритетне значення й чому?
3. Які основні загрози в сфері економіки?

Завдання 2

Визначите значимі загрози економічної безпеки України й окремих господарюючих суб'єктів в 2010–2015 роках. Підтвердите свої висновки статистичними, аналітичними й іншими практичними даними.

Завдання 3

Складіть практичні приклади (економічного характеру), що ілюструють відмінності в поняттях «небезпека», «загроза», «ризики».

2.2.5 Основні загрози системи обліку на підприємстві та заходи їх нейтралізації в системі економічної безпеки підприємства

План практичного заняття

1. Роль бухгалтерського обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

2. Невизначеність і система ризиків у бухгалтерському обліку підприємства. Сутність бухгалтерських ризиків.

3. Фактори зовнішнього й внутрішнього середовища, що виявляють дію на бухгалтерські ризики.

4. Управління бухгалтерськими ризиками з метою досягнення безперервності діяльності підприємства.

5. Удосконалювання бухгалтерського обліку ризиків і їх наслідків.

Контрольні питання

1. Чому питання управління бухгалтерськими ризиками стали актуальні в сучасних економічних умовах?

2. Як можуть впливати на господарські ризики конфлікти за участю головного бухгалтера?

3. У чому сутність якісної й кількісної оцінки ризику (припустимий ризик, критичний ризик, катастрофічний ризик)?

4. Які ризики називають інформаційними?

5. Визначте взаємозв'язок господарських і бухгалтерських ризиків.

6. У чому полягає сутність невизначеності в бухгалтерському обліку?

7. Які зовнішні причини, що приводять до виникнення невизначеності в бухгалтерському обліку?

8. Які внутрішні причини, що приводять до виникнення невизначеності в бухгалтерському обліку?

9. Яка сутність бухгалтерських ризиків?

10. Яка класифікація бухгалтерських ризиків?

11. Застосування яких положень по бухгалтерському обліку безпосередньо пов'язані з бухгалтерськими ризиками?

12. Які види ризику можна оцінити на основі показників бухгалтерського балансу?

13. Які види ризику можна оцінити на основі показників звіту про прибутки й збитки?

14. Дайте класифікацію бухгалтерських помилок.

15. Приведіть склад і приклади методичних бухгалтерських помилок. Укажіть ризики, пов'язані з ними.

16. Приведіть склад і приклади технічних бухгалтерських помилок. Укажіть ризики, пов'язані з ними.

17. Що таке фінансове шахрайство?

18. Які запобіжні заходи щодо шахрайства слід вживати?

19. Роль комерційної таємниці облікової інформації в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

20. Яка система заходів, спрямованих на зниження бухгалтерських ризиків?

21. Назвіть загальноприйняті методи управління ризиками. Чи застосовуються вони відносно бухгалтерських ризиків?

22. У чому полягає сутність диверсифікованості як способу зниження ступені економічного ризику, у тому числі бухгалтерського?

23. Резервування в бухгалтерському обліку – діючий спосіб зниження бухгалтерських ризиків.

24. Роль облікової інформації в моніторингу й контролінгу діяльності по оптимізації ризиків з метою своєчасного прийняття управлінських рішень.

25. Чи застосовується аутсорсинг в управлінні ризиком відносно бухгалтерських ризиків?

26. У чому полягають ризики, обумовлені порядком державного й суспільно-професійного регулювання в бухгалтерському обліку?

27. Які заходи слід вживати для усунення загроз, пов'язаних з втратою або модифікацією бухгалтерської інформації?

28. Який алгоритм управління бухгалтерськими ризиками можна застосувати для забезпечення економічною безпекою підприємства?

29. Яка роль професійного судження й етичних аспектів діяльності професійного бухгалтера у кваліфікації й управлінні бухгалтерськими ризиками?

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1

Підготувати відповіді на наступні питання.

1. Який підхід на сутність ризику Вам ближче:

– ризик – можлива невдача, небезпека матеріальних і фінансових втрат;

– ризик – передбачуваний приємний результат, можливість одержання доходу;

– відмова від ризику досить часто означає відмова від прибутку?

2. Які чотири основні періоди в розвитку наукових поглядів на ризик можна виділити?

3. У чому полягає сутність ризик – менеджменту?

4. Які особливості наукових поглядів на ризики України

5. Які основні напрямки розвитку теорії ризику сьогодні актуальні?

Завдання 2

Складіть приклади – ілюстрації застосування загальноприйнятих методів управління ризиками відносно бухгалтерських ризиків.

У науковій літературі загально визначеними наступні методи управління ризиками:

– запобігання ризику;

– прийняття ризику на себе;

– передача ризику;

– скорочення ризику.

План практичного заняття

1. Розкриття інформації про господарські ризики в бухгалтерській звітності: рекомендації міжнародних стандартів і вітчизняна практика.
2. Значення бухгалтерського аспекту облікової політики в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.
3. Витрати організації по забезпеченню економічної безпеки: склад, облік і оптимізація.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність бухгалтерських ризиків з позиції господарюючого суб'єкта, що складають та подають бухгалтерську звітність зацікавленим користувачам?
2. У чому полягає сутність бухгалтерських ризиків з позиції зовнішнього користувача, зацікавленого в долі своїх інвестицій?
3. Які основні негативні наслідки дії бухгалтерських ризиків для інвесторів та власників?
4. Які основні негативні наслідки дії бухгалтерських ризиків для інвесторів-кредиторів і інших кредиторів?
5. Якими способами може формуватися й представлятися зацікавленим зовнішнім користувачам інформація про господарські ризики підприємства?
6. Яким чином підвищення прозорості фінансової звітності може сприяти зниженню рівня невизначеності в бухгалтерському обліку?
7. Взаємозв'язок вимоги прозорості й корисності інформації бухгалтерської звітності й господарських, бухгалтерських ризиків.
8. Фінансові й нефінансові показники бухгалтерської звітності, що характеризують господарські (підприємницькі) ризики.
9. Яку нефінансову інформацію можна включати у фінансову звітність для підвищення її прогностичних якостей?
10. Інформацію про які види ризику слід розкривати у фінансовій звітності згідно з міжнародними стандартами?
11. Яку інформацію про ринковий ризик (market risk) рекомендується розкривати в бухгалтерській звітності згідно з міжнародними стандартами?
12. Яку інформацію про кредитний ризик (credit risk, counter-party risk) рекомендується розкривати в бухгалтерській звітності згідно з міжнародними стандартами?
13. Яку інформацію про ризик основної або операційної діяльності (operational risk) рекомендується розкривати в бухгалтерській звітності згідно з міжнародними стандартами?
14. Інформацію про які види ризику слід розкривати у фінансовій звітності відповідно до вимог українських нормативних документів?
15. Який порядок розкриття в бухгалтерській звітності інформації про умовні зобов'язання?
16. Яким чином можуть відбиватися на рахунках бухгалтерського обліку наслідку дій господарських ризиків?

17. Які види оцінних резервів можуть створюватися відповідно до українських нормативних документів по бухгалтерському обліку?

18. Який порядок обліку й відбиття у звітності оцінних резервів?

19. У чому полягає бухгалтерський ризик при виборі облікової політики?

20. Яким чином облікова політика може використовуватися для зниження бухгалтерських і господарських ризиків?

21. Які організаційні й економічні заходи по підвищенню безпеки бізнесу слід застосовувати підприємству?

22. Які напрямки й характер витрат підприємства по забезпеченню економічної безпеки?

Завдання для самостійної роботи

Завдання

Підготувати в письмовій формі вибірку рекомендацій щодо вимог по відбиттю інформації, обумовленої господарськими й бухгалтерськими ризиками, з положень по бухгалтерському обліку. Завдання виконати за формою таблиці 2.

Таблиця 2 – Облік і розкриття у звітності інформації про ризики згідно з положеннями по бухгалтерському обліку

Положення по бухгалтерському обліку	Поточний облік	Бухгалтерська звітність	
		Фінансова інформація	Нефінансова інформація
1	2	3	4

2.3 Механізм обліково-аналітичного забезпечення та використання сучасних методик обліку і аналізу при забезпеченні функціонування системи економічної безпеки

2.3.1 Принципи організації та функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій

План практичних занять

1. Основні допущення та принципи фінансового обліку,
2. Обмеження доречності й надійності інформації.
3. Основні принципи управлінського обліку.
4. Основні принципи економічного аналізу.

Завдання 1

Виділити із перелічених загроз в системі бухгалтерського обліку внутрішні та зовнішні загрози.

Загрози в системі бухгалтерського обліку:

- несанкціонований доступ конкурентів до конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю;
- витік конфіденційної інформації з носіїв інформації та обумовлених каналів внутрішнього комунікаційного зв'язку;
- розкрадання матеріальних цінностей та грошових коштів;
- неналежний рівень технічного забезпечення;
- негативний вплив недобросовісних конкурентів та державних структур;
- вибір ненадійних партнерів та інвесторів;
- суттєві прорахунки як в тактичному, так і в стратегічному управлінні;
- порушення режиму збереження бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю;
- зміна законодавства, що впливає на умови господарської діяльності
- промислово-економічне шпигунство;
- неефективна політика підприємства з організації бухгалтерського апарату;
- відсутність належної кваліфікації бухгалтерського персоналу із забезпечення діяльності та управління об'єктом захисту;
- протиправні дії співробітників бухгалтерської служби.

Завдання 2

На підставі наведених нижче даних визначити групування основних напрямів здійснення обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства та основних завдань обліково-аналітичної системи на підприємстві.

Напрями та завдання:

- планування діяльності підприємства в розрізі господарських операцій; видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної); центрів відповідальності та підприємства загалом;
- оцінка стану та рівня економічної безпеки власного підприємства, надійності потенційних партнерів підприємства;
- оцінка стану безпеки й визначення стратегії діяльності на ринку потенційних і реальних конкурентів;
- збереження та примноження ресурсного потенціалу підприємства, раціонального й ефективного його використання;
- прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності з урахуванням виявлених загроз та небезпек;
- максимально повне інформаційне забезпечення системи економічної безпеки підприємства в цілому, її окремих функціональних підрозділів;

– сприяння гармонізації інтересів підприємства в цілому (як юридичної особи та окремих співробітників (як фізичних осіб) з метою мінімізації внутрішніх загроз;

– облік господарських операцій за цільовими напрямками, через використання монетарних (на базі бухгалтерського обліку) та немонетарних показників;

– контроль за використанням ресурсного потенціалу підприємства, відображенням усіх господарських операцій на етапах планування та обліку, достовірністю аналітичних даних;

– аналіз діяльності підприємства за цільовими напрямками (в розрізі ознак часу і простору);

– формування аналітичних бюджетів як джерел акумулювання планової, облікової та аналітичної інформації;

– діагностика фінансово-господарського стану підприємства з метою упередження його фінансових ризиків, неспроможності, банкрутства.

При виконанні завдання використати нижче наведену таблицю.

Таблиця 3 – Групування основних напрямів здійснення обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства

Основні напрями здійснення обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки	Основні завдання обліково-аналітичної системи на підприємстві
1.	1.
2.	2.

Завдання 3

Серед наведених принципів визначити:

- 1) принципи формування фінансових результатів;
- 2) основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- 3) принципи аналізу господарської діяльності;
- 4) принципи, що забезпечують захист обліково-аналітичних даних.

Принципи:

– принцип автономності, передбачає відокремлення майна власника від майна підприємства;

– принцип безпеки та контролю даних, який передбачає захист цінної облікової інформації, шляхом встановлення обмеження користувачів, віднесення її до інформації конфіденційного характеру та запровадження обмежень при роботі з нею;

– принцип адаптивності, передбачає пристосування будови та функцій бухгалтерського обліку до певних умов управління;

– принцип ритмічності в організації бухгалтерського обліку означає рівномірне надходження даних та показників, а також надання вихідної інформації;

– принцип послідовності, передбачає постійне застосування обраної підприємством облікової політики;

– принцип застосування комп'ютерної техніки, що застосовується при організації бухгалтерського обліку в умовах комп'ютеризації суспільства;

– принцип зниження витрат на ведення бухгалтерського обліку, при тому, що достовірність, оперативність та своєчасність бухгалтерської інформації підвищуватиметься;

– принцип постійного удосконалення організації облікового процесу, який в свою чергу включає принципи економії часу та праці, а також їх пропорційності;

– принцип комплексності, згідно з яким при побудові системи захисту облікових даних необхідно передбачати прояв усіх видів можливих загроз для підприємства, включаючи канали несанкціонованого доступу до бухгалтерської інформації, та всі можливі для нього засоби захисту. Застосування цих засобів потрібно порівнювати з можливими видами загроз, а засоби захисту облікової інформації повинні функціонувати в межах єдиного комплексу захисту конфіденційної інформації підприємства, взаємно доповнюючи один одного у функціональному і технічному аспектах;

– принцип ешелонування бухгалтерських даних полягає в створенні декількох послідовних зон захисту облікової інформації. Таким чином, найбільш важлива інформація бухгалтерської служби повинна розташовуватись всередині інших зон захисту бухгалтерської інформації;

– принцип нарахування та відповідності доходів та витрат – витрати відображаються в тому звітному періоді, в якому з'явилися доходи, які стали можливими завдяки цим витратам;

– принцип безперервності – фінансові результати визначають за певний період – календарний рік;

– принцип обачності – доходи відображаються в момент виникнення обґрунтованої впевненості, а витрати – в момент появи обґрунтованої можливості;

– принцип послідовності – вибрану методику обліку треба застосовувати якомога довше з метою порівнянності фінансових результатів за періодами;

– принцип єдиного грошового вимірника – витрати і доходи відображають у звітності в національній валюті;

– принцип оцінки за історичною (фактичною) собівартістю – активи та зобов'язання в іноземній валюті повинні переоцінюватись у разі зміни офіційного курсу валют.

2.3.2 Організація обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

План практичних занять

1. Визначення суб'єктів, що приймають участь у формуванні і споживанні обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності.

2. Визначення об'єктів, інформація про яких повинна бути представлена у внутрішній бухгалтерській управлінській звітності.

3. Формування каналів економічної інформації для створення на її основі системи обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності.

4. Розробка засобів надання результатів фінансово-господарчої діяльності організації як системи показників, що характеризують зовнішнє й внутрішнє середовище організації.

5. Побудова узагальненої моделі фінансово-господарчої діяльності організації за допомогою використання системи показників внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності.

7. Контроль основних параметрів на кожному з перерахованих вище етапів, а також контроль у цілому комплексі показників внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності з виявленням найбільш істотних відхилень.

Завдання 1

На основі показників балансу ПАТ «АЛЬТРИКС», наведених в таблиці 4, аналітично оцінити рівень платоспроможності підприємства і його динаміку за вказаний період.

Таблиця 4 – Баланс ПАТ «АЛЬТРИКС» за звітний рік, тис. грн.

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	5	6
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ			I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Нематеріальні активи:			Статутний капітал	62 800	72 900
залишкова вартість;	1 600	1 755	Пайовий капітал		
первісна вартість;	1 800	2 025	Додатковий вкладений капітал	10 800	18 000
знос;	200	270	Інший додатковий капітал		
Незавершене будівництво			Резервний капітал	800	945
Основні засоби:			Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	174 080	224 100
залишкова вартість;	199 680	234 000	Неоплачений капітал		
первісна вартість;	277 280	346 500	Вилучений капітал	(4 000)	(4 500)
знос;	77 600	112 500	Усього за розділом I:	246 080	31 1445
Довгострокові фінансові інвестиції:			II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНИХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ ТА ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств;			Забезпечення виплат персоналу		
інші фінансові інвестиції;		270	Інші забезпечення		
Довгострокова дебіторська заборгованість					

Продовження таблиці 4

1	2	3	4	5	6
Відстрочені податкові активи			Цільове фінансування		
Інші необоротні активи			Усього за розділом II:		
Усього за розділом I:	201 280	236 025	Довгострокові кредити банків		
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ					
Запаси:			Інші довгострокові фінансові зобов'язання		
виробничі запаси;	104 000	112 500	Відстрочені податкові зобов'язання	7 200	14 400
тварини на вирощуванні та відгодівлі;			Інші довгострокові зобов'язання	108 800	117 000
незавершене виробництво;	32 000	28 800	Усього за розділом II:	116 000	131 400
готова продукція;	12 000	20 700			
товари;			III. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
Векселі одержані			Короткострокові кредити банків	28 800	27 000
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями		5 400
чиста реалізаційна вартість;	116 000	140 400	Векселі видані	48 800	45 900
первісна вартість;	118 400	142 537	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	45 600	54 000
резерв сумнівних боргів;	2 400	2 138	Поточні зобов'язання за розрахунками:		
Дебіторська заборгованість за рахунками:			з одержаних авансів;		
з бюджетом;			з бюджетом;	12 000	15 300
за виданими авансами;	2 400	3 600	з позабюджетних платіжках;		
з нарахованих доходів:			зі страхування;		
із внутрішніх розрахунків			з плати праці;		
Інша поточна дебіторська заборгованість			з учасниками;		
Поточні фінансові інвестиції	25 600	41 670	із внутрішніх розрахунків;		
Грошові кошти та їх еквіваленти:			Інші поточні зобов'язання	9 600	10 800
в національній валюті;	12 000	17 550	доходи майбутніх періодів		
в іноземній валюті;			Усього за розділом III:	144 800	158 400
Інші оборотні активи			IV. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ, УТРИМАНИМИ ДЛЯ ПРОДАЖУ ТА ГРУПИ ВИБУТТЯ		
витрати майбутніх періодів					
Усього по розділу II					
III. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ УТРИМАНІ ДЛЯ ПРОДАЖУ ТА ГРУПИ ВИБУТТЯ					
Баланс	505 280	601 245	Баланс	50 5280	601 245

Завдання 2

Розв'яжіть задачу та прокоментуйте отримані результати. На основі показників балансу ПАТ «АЛЬТРИКС», наведених в таблиці, розрахувати показники фінансової стійкості компанії і аналітично оцінити тенденції їх зміни.

Таблиця 5 – Баланс ПАТ «АЛЬТРИКС» за звітний рік, тис. грн.

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	5	6
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ			I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Нематеріальні активи:			Статутний капітал	62 800	72 900
залишкова вартість;	1 600	1 755	Пайовий капітал		
первісна вартість;	1 800	2 025	Додатковий вкладений капітал	108 00	18 000
знос;	200	270	Інший додатковий капітал		
Незавершене будівництво			Резервний капітал	800	945
Основні засоби:			Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	174 080	224 100
залишкова вартість;	199 680	234 000	Неоплачений капітал		
первісна вартість;	277 280	346 500	Вилучений капітал	(4 000)	(4 500)
знос;	77 600	112 500	Усього за розділом I:	246 080	311 445
Довгострокові фінансові інвестиції:			II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНИХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ ТА ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств;			Забезпечення виплат персоналу		
інші фінансові інвестиції;		270	Інші забезпечення		
Довгострокова дебіторська заборгованість			Цільове фінансування		
Відстрочені податкові активи			Усього за розділом II:		
Інші необоротні активи			Довгострокові кредити банків		
Усього за розділом I:	201 280	236 025	Інші довгострокові фінансові зобов'язання		
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ			Відстрочені податкові зобов'язання		14 400
Запаси:			Інші довгострокові зобов'язання	108 800	117 000
виробничі запаси;	104 000	112 500	Усього за розділом II:	116 000	131 400
тварини на вирощуванні та відгодівлі;					
незавершене виробництво;	32 000	28 800	III. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
готова продукція;	12 000	20 700	Короткострокові кредити банків	28 800	27 000
товари;			Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями		54 00
Векселі одержані			Векселі видані	48 800	45 900
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	45 600	54 000
чиста реалізаційна вартість;	116 000	140 400	Поточні зобов'язання за розрахунками:		
первісна вартість;	118400	142537	з одержаних авансів;		
резерв сумнівних боргів;	2 400	2 138	з бюджетом;	12 000	15 300
Дебіторська заборгованість за рахунками:			зі страхування;		
з бюджетом;			з плати праці;		
за виданими авансами;	2 400	3 600	з учасниками;		
з нарахованих доходів:			із внутрішніх розрахунків;		
із внутрішніх розрахунків			Інші поточні зобов'язання		
Інша поточна дебіторська заборгованість			доходи майбутніх періодів	9 600	10 800
Поточні фінансові інвестиції	25 600	41 670	Усього за розділом III:	144 800	158 400
Грошові кошти та їх еквіваленти:			IV. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ, УТРИМАНИМИ ДЛЯ ПРОДАЖУ ТА ГРУПИ ВИБУТТЯ		
в національній валюті;	12 000	17 550			
Інші оборотні активи			Баланс	505 280	601 245
витрати майбутніх періодів					
Усього за розділом II:	304 000	365 220			
III. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ УТРИМАНІ ДЛЯ ПРОДАЖУ ТА ГРУПИ ВИБУТТЯ					
Баланс	505 280	601 245	Баланс	505 280	601 245

Контрольні питання

1. З яких позицій слід розглядати процес формування системи економічної безпеки підприємства?
2. Які основні етапи формування показників внутрішньої бухгалтерської і управлінської звітності?
3. В чому полягає процес визначення суб'єктів, що приймають участь у формуванні обліково-аналітичної системи економічної безпеки?
4. Як проводиться визначення об'єктів у обліково-аналітичній системі економічної безпеки, про які повинна бути надана інформація у внутрішній бухгалтерській і управлінській звітності?
5. Як треба формувати канали економічної інформації для створення на її основі обліково-аналітичної системи безпеки підприємства?
6. Які засоби використовуються для надання результатів фінансово-господарської діяльності підприємства?
7. За допомогою якої інформації будується узагальнена модель системи економічної безпеки підприємства?
8. З якою метою проводиться контроль за етапами і в цілому показників системи економічної безпеки підприємства?

2.3.3 Підсистема обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

План практичних занять

1. Принципова схема взаємодії елементів обліково-аналітичної системи
2. Основні складові обліково-аналітичної системи на підприємстві.
3. Інформаційні зв'язки складових обліково-аналітичної системи.
4. Характеристика системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Завдання 1

Підприємство придбало облігації на термін 3 роки. Номінальна вартість облігацій становить 120 000 грн. Фіксована ставка за облігації – 7 %. Виплата відсотків здійснюється щорічно. Визначити суму відсотка.

Завдання 2

На кінець 2014 р. були розраховані коефіцієнти сумнівності по групах непогашення і створено резерв у розмірі 10 000 тис. грн. Протягом року списано безнадійних боргів на суму 9 500 тис. грн.

Станом на 31.12.2014 р. ТОВ «Серпень» має поточну дебіторську заборгованість за продукцією, товари, роботи, послуги в сумі 52 000 тис. грн.

Визначити резерв сумнівних боргів і відобразити в обліку: створення резерву сумнівних боргів; списання безнадійних боргів; нарахування резерву сумнівних боргів.

Таблиця 6 – Класифікація дебіторської заборгованості за періодами виникнення

№ з/п	Назва дебітора	Кількість прострочених днів оплати				
		До 0 днів	До 3-х місяців	До 6-ти місяців	Більше року	Разом
1	А	500				500
2	Б	400				400
	Інші	40 100	6 300	2 100	1 100	40 200
	Разом	41 000	6 300	2 100	1 100	52 000
	Коефіцієнт сумнівності					
	Сума резерву сумнівних боргів					

Завдання 3

Визначити резерв сумнівних боргів на 01.07.2014 р., використовуючи метод класифікації дебіторської заборгованості, в залежності від термінів погашення.

Таблиця 7 – Класифікація дебіторської заборгованості в залежності від термінів погашення

Місяць	Фактично списана безнадійна дебіторська заборгованість, тис. грн.			Сальдо дебіторської заборгованості на кінець місяця, тис. грн.		
	1 група	2 група	3 група	1 група	2 група	3 група
Січень	–	7	12	250	100	60
Лютий	–	–	–	215	75	40
Березень	3	9	14	310	115	100
Квітень	–	–	–	400	120	30
Травень	5	11	18	350	135	150
Червень	–	10	16	500	140	35
Разом				–	–	–

Контрольні питання

1. Перелічіть складові обліково-аналітичної системи підприємства.
2. Якими видами підсистем може бути представлена система економічної безпеки підприємства?
3. Які складові облікової підсистеми?
4. Яке місце в обліково-аналітичній системі займає економічний аналіз господарської діяльності?
5. Що являє собою фінансовий, управлінський і податковий аудит?
6. Що являє собою обліково-аналітична система у широкому змісті?

7. Охарактеризуйте модель облікової системи господарюючого суб'єкту для цілей обліково-аналітичного забезпечення.

8. Порівняйте функції облікових та аналітичних систем менеджменту.

9. Охарактеризуйте систему обліково-аналітичним забезпеченням економічної безпеки підприємства.

10. Які види забезпечення входять у інформаційно-управлінські системи?

2.3.4 Використання сучасних методик обліку і аналізу при забезпеченні функціонування системи економічної безпеки господарської діяльності

План практичних занять

1. Узагальнення видів професійних суджень аналітика з питань фінансово економічної безпеки щодо облікової політики в частині впливу ризику на показники діяльності підприємства.

2. Характеристика основних спеціальних методів і прийомів, які використовуються в системі обліково-аналітичного забезпечення для перевірки вірогідності інформації й лояльності управлінського персоналу.

3. Система ЛТ («точно в строк»).

4. Вертикальний аналіз.

5. Горизонтальний аналіз.

6. Метод фінансових коефіцієнтів.

7. Факторний аналіз взаємозв'язку фінансово-економічних показників.

8. Метод порівняння.

9. SWOT аналіз.

Завдання 1

Підприємство придбало вантажний автомобіль первинною вартістю 20 000 грн, розраховуючи використовувати його 8 років. Ліквідаційна вартість автомобіля – 3 000 грн. Витрати, пов'язані з розбиранням, склали 500 грн. Сума, що амортизується, буде дорівнювати $20\ 000 - (3\ 000 - 500) = 17\ 500$ грн. Нарахувати амортизацію прямолінійним методом.

Завдання 2

Станом на 31.12.11 р. первинна вартість об'єкта «С» склала 100 тис. грн, накопичений знос – 40 тис. грн. Об'єкт «С» придбано 02.01.2010 р. Підприємство використовує прямолінійний метод нарахування амортизації; ліквідаційної вартості немає; термін корисного використання – 5 років. Підприємство прийняло рішення обліковувати основні засоби за переоціненою вартістю. Справедлива вартість об'єкта «С» на 31.12.2011 р. складала 72 тис. грн, на 31.12.2012 р. – 30 тис. грн, на 31.12.2013 р. – 24 тис. грн. Відобразити процес уцінки в бухгалтерському обліку.

Завдання 3

Нижче наведені деякі поняття і визначення, що асоціюються із запасами. Які з термінів, наведених в частині А, відповідають визначенням, поданим у частині В? Підберіть відповідні пари.

Таблиця 8 – Поняття і визначення, що асоціюються із запасами

Частина А	Частина В
Незавершене виробництво	Припущення, що запаси використовуються в послідовності, яка є протилежною їх надходженню
Середньозважена собівартість	Активи, що утримуються з метою їх подальшого продажу
Транспортно-заготівельні витрати	Припущення, що вартість запасів складається із «суміші» придбаних запасів та тих, які залишилися на початок періоду
Ідентифікована собівартість	Активи, передані іншому підприємству, без передачі права власності на них, для подальшої реалізації
Товари	Найменша з двох – первісна вартість і чиста вартість реалізації
Обмін на подібні запаси	Оцінка запасів, які використовуються для виконання спеціальних замовлень
ФІФО	Активи, які перебувають в процесі виробництва з метою подальшого продажу створеного продукту
Оцінка запасів	Здійснюється за балансовою або справедливою вартістю переданих запасів
На дату балансу запаси, передані на комісію	Сума, що розподіляється між залишками запасів на кінець місяця і запасами, які вибули за місяць

Завдання 4

Наведені нижче дані відображають рух запасів на підприємстві:

Таблиця 7 – Рух запасів на підприємстві

	Кількість	Ціна за одиницю, грн.
Залишки запасів на 1.01. 20__ р.	200	6
Придбано 5.10.20__ р.	200	2
Вибуло 11.10.20__ р.	300	3
Придбано 21.10.20__ р.	400	6
Вибуло 28.10.20__ р.	200	4

Визначити собівартість реалізованих запасів за методом середньозваженої собівартості та ФІФО.

2.3.5 Механізм обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства

План практичного заняття

1. Мета і основні завдання обліково-аналітичного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

2. Розуміння обліково-аналітичного механізму, як сукупності функцій управління, що забезпечують збір і обробку даних для одержання економічної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень і здійснення контролю над них виконанням.

3. Функції обліково-аналітичного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

4. Зміст обліково-аналітичного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

5. Стадії функціонування обліково-аналітичного механізму.

Контрольні питання

1. Що є основними завданнями обліково-аналітичного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства?

2. Дайте поняття «обліково-аналітичний механізм».

3. Яка найважливіша функція обліково-аналітичного механізму.

4. Які ОАМ з погляду рівнів господарювання можна ще виділити?

5. Які ОАМ включає господарський комплекс України?

6. Розкрийте зміст ОАМ підприємства?

7. Перелічити стадії функціонування ОАМ підприємства.

8. Яка інформація формується на етапах «вхід» та «вихід» ОАМ підприємства?

9. Які елементи притаманні системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства?

10. Що є базовою підсистемою у ОАМ підприємства?

11. Охарактеризуйте функції ОАМ підприємства?

2.3.6 Вимоги до професійних якостей та зміст діяльності аналітика з обліково-економічного забезпечення економічної безпеки підприємства

План практичного заняття

1. Відповідальність за рівень економічної безпеки на підприємстві.

2. Бухгалтерська інформація як внутрішній ресурс забезпечення економічної безпеки підприємства.

3. Роль професійної підготовки бухгалтера в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

4. Функції, що покладаються на бухгалтера для забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Завдання 1

Після вивчення посадової інструкції бухгалтера з розрахунку заробітної плати, необхідно додати пункти щодо забезпечення захисту бухгалтерської інформації.

Завдання 2

Складіть анкету ділового партнера підприємства з метою бізнес-розвідки та забезпечення захисту обліково-аналітичної інформації підприємства.

Список рекомендованих джерел

Нормативні

1. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України : [Постанова Верховної Ради України: офіц. текст: за станом на 19 червня 2003 р.] // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 39. – С. 351.

2. Про охоронну діяльність : [закон України: офіц. текст: за станом 17 листопада 2011 р.]. [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>, вільний (дата звернення: 03.09.2022). – Назва з екрана.

3. Про аудиторську діяльність: [закон України : офіц. текст: за станом на 14 вересня 2006 р.]. [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>, вільний (дата звернення: 03.09.2022). – Назва з екрана.

4. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку та визнання такими, що втратили чинність, наказів Міністерства: наказ Міністерства фінансів України від 24 вересня 2010 р. № 1085 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 82. – С. 117, ст. 2903.

5. Положення про порядок бухгалтерського обліку активів і операцій підприємств державного, комунального секторів економіки та господарських організацій, що володіють та/або використовують об'єкти державної, комунальної власності: наказ Міністерства фінансів України від 19 грудня 2009 р. № 1213 [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0335-01&c=1#Public>, вільний (дата звернення: 03.09.2022). – Назва з екрана.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(с)БО (усі діючі). [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>, вільний (дата звернення: 03.09.2022). – Назва з екрана.

Підручники і посібники

7. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія] / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.

8. Білоусова І. А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства : монографія / І. А. Білоусова. – Київ : Дорадо-Друк, 2010. – 432 с.

9. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – Київ : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

10. Вітлинський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : [монографія] / В. В. Вітлинський, Г. І. Великоіваненко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 480 с.

11. Гордієнко Н. І. Фінансовий облік : навч. посіб. / Н. І. Гордієнко. Харків: нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; 3-тє вид. перероб. і допов. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. –

290 с.

12. Голов С. Ф. Фінансовий та управлінський облік / С. Ф. Голов, В. І. Єфіменко. – Київ : ТОВ «Автоінтерсервіс», 2010. – 544 с.

13. Аудит, методика і організація : навч. посіб. / [Н. І. Гордієнко, О. В. Харламова, Ю. І. Мізік, та ін.]. – Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 319 с.

14. Гордієнко Н. І. Звітність підприємств : [конспект лекцій] / Н. І. Гордієнко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 231 с.

15. Гончаренко Л. П. Риск-менеджмент : учеб. пособ. / Л. П. Гончаренко, С. А. Филин; под. ред. д-ра екон. наук, проф. Е. А. Олейникова. – М. : КНОРУС, 2010. – 216 с.

16. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : монографія / Л. В. Гнилицька. – Київ : КНЕУ, 2012. – 305 с.

17. Гнилицькая Л. В. Манипулирование учетными данными – угроза экономической безопасности / Л. В. Гнилицька // *Економіка і управління підприємствами машино-будівної галузі: проблеми теорії і практики.* – 2011. – № 3. – С. 5–13.

18. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – Київ : Лібра, 2003. – 280 с.

19. Мартюшева Л. С. Фінансова безпека підприємств / Л. С. Мартюшева, Т. Б. Кузенко, О. Ю. Литовченко. – Харків : ХНЕУ, 2008. – 140 с.

20. Міжнародні стандарти аудиту. Надання впевненості та етики. – Київ : Аудиторська палата України, 2010. – 1148 с.

21. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: [монографія] / [О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев та ін.]. – Київ : ІМБ Університету економіки та права «КРОК», 2010. – 412 с.

Додаткові

22. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз и др.: пер. с англ. / под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика. – 1993. – 496 с.

23. Усатова Л. В. Учетно-аналитическое обеспечение управления бизнес-процессами: теория, методология и практика : монография / Л. В. Усатова, С. В. Холоденко. – М. : Дашков и К. – 2012. – 192 с.

24. Міністерство економіки України [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

25. Верховна Рада України [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

26. Кабінет Міністрів України [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

27. Журнал «Бухгалтер» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.buhgalter.kharkov.com>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

28. Журнал «Бухгалтерія – Бізнес» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.buhgalteria.com.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

29. Журнал «Вісник податкової служби України» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

30. Газета «Все про бухгалтерський облік» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.voby.com.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

31. Журнал «Головбух» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.glavbuh.com.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

32. Журнал «Дебет-Кредит» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.dtkr.com.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

33. Журнал «Податки і бухгалтерський облік» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.factor.kharkov.com>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

34. Газета «Урядовий кур'єр» [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.ukcc.com.kiev.ua>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації
до проведення практичних занять та організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

*(для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної
і заочної форм навчання спеціальності 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма «Облік і аудит»)*

Укладач: **ГОРДІЄНКО** Наталія Іванівна

Відповідальний за випуск *С. С. Родченко*
За авторською редакцією
Комп'ютерне верстання *Н. І. Гордієнко*

План 2023, поз. 254М

Підп. до друку 11.04.2023. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 3,0.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017